

GONDOLATOK AZ ISTVÁNFFY GYULA HONISMERETI PÁLYÁZAT KAPCSÁN

Csirmazné Cservenyák Ilona

Az elmúlt évben, amikor Agócsné Halász Andrea a mezőkövesdi Matyó Múzeum vezetője felkért, hogy a soron következő múzeumi rendezvényen, mely a „Megőrző emlékezet” címet viseli, Istvánffy Gyula Honismereti Pályázatáról beszéljek, kicsit gondolkodóba estem. De hamar rá kellett jönnöm, hogy mi sem bizonyítja jobban a „megőrző emlékezetet” mint az, hogy több mint 50 éve folyamatosan felszínen tartja, és nem hagyja feledésbe menni a kiváló néprajztudós és kutató nevét ez a megyei honismereti pályázat.

1960-ban vetődött fel a gondolat az akkori, helytörténettel foglalkozó szakemberek részéről, hogy a következő évben lesz Istvánffy Gyula halálának 40. évfordulója, s nehogy feledésbe menjen a város szülöttének a neve! Emléket kell állítani annak az embernek, aki a megye néprajzkutatását szívügyének tekintette. Fáradtságot nem ismerve járta a falvakat, figyelve a népek életét, szokásaikat, hagyományait, feltárva felbecsülhetetlen értékeiket. Köztük a matyó nép életét is, hiszen az ő tollából jelent meg 1897-ben „*A matyó nép élete*” című monográfia.

De nem csak a név és a hozzá kapcsolódó személy emlékezetének megőrzése volt a cél, amikor 1961-ben meghirdették az első honismereti pályázatot. Az a sok érték, melyek a borsodi parasztember szokásaiban megfogalmazódnak és emlékezetében élnek, mind érdemesek a leírásra, az utókornak való átörökítésre. Ennek érdekében a B-A-Z megyében működő honismereti körök, a Hermann Ottó Múzeum, a B-A-Z Megyei Levéltár, a megyei és városi könyvtárak helytörténettel foglalkozó szakemberei, az általános és középiskolák tanárai, az egyházak együttműködésének megnyerésével törekedtek céljaik elérésére. Hogy ez megvalósuljon, szakmai konferenciákat, tanácskozásokat és honismereti gyűjtőpályázatokat írtak ki, a megyei múzeum szakembereinek irányításával.

„*Lajos Árpád és Bodgál Ferenc, mindketten miskolci muzeológusok, hozták létre az önkéntes gyűjtők megyei hálózatát. Tevékenységük eredményeként az 1960-as évek elejére már 120 önkéntes honismereti gyűjtő volt megyénkben*” – olvashatjuk Dr. Rémiás Tibor muzeológus írásában. Mindennek az lett az eredménye, hogy 1962-ben az Istvánffy Gyula névvel fémjelzett pályaműveket már értékelni tudták, és a legjobbakat ünnepélyes keretek között díjazták.

Az értékes pályaművek láttán felbuzdulva a következő évben is meghirdették a pályázatot. Ennek nagy jelentősége volt az egész megyében, hiszen olyan addig ismert és ismeretlen személyek, klubok, körök kerültek a látókörbe, akik egy-egy falu szokásait, krónikáit örömmel összegyűjtötték, lejegyezték. Több helyen e felhívás eredményeként helyismereti klubok, körök jöttek létre. Mezőkövesden ezt a munkát a kitűnő néprajzos, Zupkó Béla, a középiskolai kollégium igazgatója vállalta magára. A kollégium diákjaiból megalakult a *Györffy István Kör*, mely a megye területén fellelhető értékeket kutatta. Munkájuk eredménye 1963-ban „*Népiünk élete*” címen könyvben is megjelent.

A tanulók kerékpárral keresték fel a város és környék lakosait...

... és a nyugdíjas otthonokat

Gyűjtés a nyugdíjas otthonban

Amikor az Istvánffy Gyula Pályázatok bibliográfiáját nézegettem, csodálkoztam, hogy a szakkörtől nem találtam pályaművet. Az okát Zupkó Béla írásából tudtam meg. A kollégiumban a jól működő önképzőkört az 1957/1958-as tanévben néprajzi munkálkodással is kibővítették. Így a kollégiumban az addig évenként meghirdetett irodalmi, barkács, fotó, kézimunka, képzőművészeti pályázat néprajzzal is kibővült. 1958-ban három, 1959-ben hét, 1960-ban öt, 1961-ben tizenöt, kollégista pályázott néprajzi jellegű dolgozattal. Az eredményes pályamunkák pedig 1958 óta folyamatosan beküldésre kerültek az Országos Néprajzi Gyűjtőpályázatra, ahol 1959-ben VI, 1960-ban V, 1961-ben felemelt IV díjat nyertek el, ami igen szép eredmény volt.

Mivel az első meghirdetett Istvánffy Gyula Pályázat sikeres volt, a későbbiekben minden évben meghirdették. A pályázat 15 éves évfordulóján Szabadfalvi József értékesnek nevezte munkájukat. Olyan addig nem ismert szellemi és tárgyi értékek kerültek a figyelem középpontjába, melyeket nemcsak a megye ismert meg. Ugyanis a megyei honismereti pályázatra beküldött munkák minden évben automatikusan továbbjutnak az Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatra. B-A-Z megye a beküldött pályázatok számát és minőségét tekintve hosszú évek óta a legeredményesebb megyék között az élen szerepelt. Például 1975-ben 84 pályamű érkezett, ebből 67 ifjúsági kategóriában. Itt Szűcs István 1971-ben az országos első díjat nyerte el „*A falusi nő helyzetének változása három nemzedéken keresztül a bodrogi Vajdácskán*” című pályamunkájával. Az eltelt időszakban többen második és harmadik díjat kaptak. A legjobb pályaművekből válogatva 1966-ban Bodgál Ferenc, aki maga is kutatta a matyó hagyományokat (1972-ben tragikus körülmé-

nyek között meghalt) „*Borsod megye népi hagyományai*” címmel kötetet jelentetett meg.

A 30 éves bibliográfiát nézegetve, mely a beküldött pályaműveket tartalmazza, szinte hihetetlen, hogy mennyi pályamű és mennyi féle téma került feldolgozásra. Nem is gondolták, akik a kezdetekben falujuk történéseit összegyűjtötték, hogy 50 évvel később, amikor a falumonográfiák a virágkorukat élik, az ő munkájuk lesz az alapja a megírandó községmonográfiáknak, mint pl. *Szentistván monográfiájának*.

Rémiás Tibor elemzéséből kitűnik, hogy 389 féle téma került feldolgozásra a 30 év alatt. Az állattartástól a szakajtófonáson át a településtörténetig minden fellelhető. A pályázatokban néprajz mellett, irodalmi alkotásokkal is pályáztak. Egy-egy alkalommal 30-50 pályázat érkezett. Az 50 év alatt több mint 100 ezer lapterjedelmel bővült ezáltal a Herman Ottó Múzeum Adattára.

A kezdetekben térségünkről sokkal intenzívebb volt a pályázatokon való részvétel, mint napjainkban. Kik írtak pályázatot Dél Borsodról, és milyen témában? Érdemes lenne helytörténeti kutatók részére ezekből a munkákból egy kiállítást rendezni, illetve egy ismeretterjesztő előadást tartani:

- Fél Edit – Hoffer Tamás: A matyó hímzés alakulása és a magyar népművészet stílusorszakai. 1977
- Fügedi Márta: A mezőkövesdi képfestő műhely. 1977
- Tóth Sándor: Adatok a Tardi-patak völgye dipteonfaunájához. 1977
- Edöcs István: Polgári demokratikus forradalom Mezőkövesden. 1978
- Papp Judit: Mezőkövesd fejlődése a kapitalizmus idején. 1979
- Krajnyik Géza: Tard község helytörténete. 1979
- Ujlaki Dezső: Szentistván helytörténete 1396-1800. 1970
- Hajdú Imre: Bogács község története. 1979
- Bók Antal: Sály község helytörténete, kiemelten 1944-1950. 1979
- Misz János: Adatok a mezőkövesdi járás mezőgazdaságának szocialista fejlődéséről. 1979.
- Kiss József – Kopacz Gyula: Mezőkövesdi cigányok múltja, jelene és jövője.
- Dr. Barsi Ernő: Alkalomhoz kötött dalok Sály községben.
- Kertész Margit: Néprajzi életrajz, Nagy István népművész életrajza.
- Pongrácz Mária: Népdal, mezőkövesdiek summásélete és dalai.
- Nagy Miklós: Matyó népművész dinasztia.
- Lengyel Ilona: Disznóölés Felsőnyáradon.

- Nagy Mária – Vidák István: A mezőkövesdi szakajtókötő, Gulyás István.
- Kiss Gyula: „Asztalosék kapufája.”
- Dancza Lajos: Mezőkövesd néprajzi múltja.
- Kiss Jankó Nagy István: A summásélet viszonyai.
- Dr. Lukács Gáspár: Népryelvi gyűjtés Mezőkövesden.
- Molnár Dóra: A matyó lakodalom szókincese.
- Nagy Angéla: Matyó lagzi.
- Dósa Edit: A vászonnemű készítése és tisztítása Kácson 1930-as években.
- Szikszai Imre: Lakodalom Tardon.

Kivetkőzés

Röviden ez volt a múlt. Jelenleg 1990-től kétfévente van meghirdetve az Istvánffy Gyula Honismereti Pályázat. Sajnos egyre kevesebb a Dél-Borsodról beadott pályamű. Az elmúlt évben sem jött be erről a környékről tanulmány. Pár évvel ezelőtt volt utoljára Répászky Zoltán pedagógusokról gyűjtött bibliográfiája díjazva. Persze ha figyelembe vesszük, hogy városunkban a Matyó föld periodika folyamatos megjelenésével a megírt dolgozatokat elnyeli, talán érthető, de nem elfogadható, hiszen máshol vannak jó példák erre vonatkozóan. Ózdon is jelenik meg folyóirat, ők mégis minden évben nagy számban adnak be pályaműveket felnőtt és ifjúsági kategóriában is. Valószínű, hogy megfelelő muzeológus személyében jó szervezőre és szakmai tanácsadóra leltek. E mellett jól működő helytörténeti csoportjuk van, amely biztosítja az utánpótlást. Városunkban nincs. Amit nagyon hiányolok. Az ózdiak legutóbbi évben is 18 pályaművet küldtek be. Ott minden évben hirdetnek pályázatot „házon” belül, Ózdra és környékére. Az erre a pályázatra beküldött legjobb pályaművek automatikusan beküldésre kerülnek az Istvánffy Gyula Honismereti Gyűjtőpályázatra.

Igaz Répászky Zoltán már 1996-ban felvetette a cserépfalui honismereti napokon, hogy a megszűnt Győrffy Kör helyet tervezik egy Herkely Károlyról elnevezett kör létrehozását, mely a Matyóföldi Alkotók és Művészetpártolók Egyesületével karöltve biztosítaná az utánpótlást. Sajnos ez is csak terv maradt. Nagyon jó lenne pótolni, esetleg a helyi múzeum is felvállalhatná, mi pedig, akik ezzel foglalkozunk, szívesen segítenénk. Biztosan lennének olyan gyerekek, akiket érdekel a helytörténet. Példa erre az iskolákban évenként megrendezésre kerülő honismereti napok. A Mező Ferenc iskolában évek óta részt vesznek a vetélkedők zsűrizésében, és biztos állíthatom, hogy több lelkes gyermekkel találkoztam ezeken a rendezvényeken. Az egyik évben családfát kellett készíteniük. Örömmel újságolták, hogy milyen jó volt erről beszélgetni szüleikkel, nagyszüleikkel. Sok olyat tudtak meg a családról, amit eddig nem is hallottak. Volt olyan, aki az 1800-as évekig vezetett vissza családját. Az egyik tanuló így tudta meg, hogy egyik osztálytársával rokonságban vannak. Már megérte. Érdemes lenne többet foglalkozni és felkarolni az ifjúságot, s bevezetni őket a kutatás érdekes és szép munkájába.

Istvánffy Gyula emléktábla

Agócsné Halász Andrea, Csirmazné Cs. Ilona és Titkos Sándorné koszorúz az Istvánffy táblánál